

1.

Net voor Sinterklaas vorig jaar verschenen er op het Museumplein takelwagens om de wit-rode I AMSTERDAM-letters weg te halen. Volgens de vers aangetreden burgemeester Halsema waren die letters namelijk symbool geworden voor massatoerisme en vercommercialisering van de stad. In nog geen drie kwartier tijd werd de klus geklaard en AT5 toog naar het plein om enkele reacties te peilen bij de toeristen. Een van hen, een man uit Mexico met een ijsmuts op, kon voor de camera zijn tranen bijna niet bedwingen: duizenden kilometers had hij afgelegd voor deze beroemde bezienswaardigheid en nu moest hij zijn selfies nemen met zo'n suf, oud gebouw op de achtergrond, waarbij hij wees naar het Rijksmuseum.

2.

Deze waargebeurde anekdote had niet misstaan in het laatste boek van Ilja Leonard Pfeijffer: *Grand Hotel Europa*. Rode draad in dat meesterwerk –als u het mij vraagt – is het gevolg van massatoerisme voor Europa – een continent dat, zoals hij het zegt, “kraakt in zijn voegen, waar meer verleden dan toekomst is, maar die grote drommen toeristen dat verleden juist maar matig lijken te waarderen.” Voorbeeld bij uitstek is de illustere stad Venetië, die ooit de muze was van schrijvers als Thomas Mann en Ernest Hemmingway en waar Pfeijffer langere tijd verblijft. Hij beschrijft hoe de apotheek bij hem op de hoek een teller in de etalage heeft gezet die het krimpende inwonersaantal aangeeft: nu nog zo'n 50.000, terwijl dat er in 1931 164.000 waren. Als dat met deze snelheid doorgaat, dan is de stad in 2030 leeg. Maar 'leeg' is een relatief begrip, want tegelijkertijd komen er per dag zo'n 100.000 toeristen. Met hun stampende slippers dragen ze onbewust bij aan de letterlijke ondergang van de stad, om nog maar te zwijgen over de cruiseschepen waarmee ze komen. Varende flatgebouwen noemt Pfeijffer dat, die regelmatig bijna of helemaal in aanvaring komen met de oude paleizen en door hun enorme golfslag de funderingen sowieso aantasten.

3.

Er is nóg een naar Europa reizende groep die een rode draad vormt in het boek. Die komt niet met een cruiseschip, maar met een gammele boot – de migrant. Als Pfeijffer in april 2015 op het punt staat voor een korte vakantie naar Malta af te reizen, leest hij juist in de krant over een gigantische scheepsramp voor de kust van Libië waarbij bijna 900, voornamelijk jonge, Afrikanen zijn verdronken. De 24 lichamen die konden worden geborgen kregen op Malta een graf op het veldje van de anonieme doden en Pfeijffer besluit dat te bezoeken. Hij verdiept zich in het Maltese vluchtelingenbeleid dat na het piekjaar in 2009, toen er 3000 vluchtelingen arriveerden, drastisch is aangescherpt. Sindsdien worden schepen met migranten aan boord niet meer toegelaten tot de Maltezer territoriale wateren, maar linea recta naar het Italiaanse grondgebied gedirigeerd. Zij die het eiland toch weten te bereiken, worden zonder pardon vastgezet in de gevangenis, onder hen ook kinderen. Pfeijffer schrijft: “En zo ben je nergens in Europa dichterbij Afrika dan op Malta, maar is Afrika er verder weg dan waar ook in Europa. Het eiland leeft, voor zover het leeft, in het verleden. Het enige wat het nog kan verkopen is zijn rijke historie. En daarom wil het bezoekers aantrekken die komen voor het verleden, en moet het bezoekers weren die op zoek zijn naar een toekomst. De suggestie dat het eiland hiermee een metafoor is voor Europa als geheel, zal ik aan de lezer overlaten.”

4.

Misschien hangt die focus op het verleden ook wel samen met het beroemde bijbelverhaal dat er is gesitueerd en ons net werd voorgelezen; dat van de schipbreuk op Malta. Stelt u het zich voor: een schip vaart over de Middellandse Zee met aan boord 276 mensen, velen van hen gevangenen. Onder hen Paulus, die er net twee jaar in een cel in Cesaréa op heeft zitten. En dan steekt er een storm op en dreigt het schip vast te lopen op de Syrthe –een beruchte zandbank voor de kust van het huidige Libië. De bemanning vreest het ergste en uit pure wanhoop worden alle lading en het scheepstuig overboord gegooid. Maar na twaalf dagen storm, komt er dan uiteindelijk toch land in zicht – Malta, en dan wordt het schip niet uit de territoriale wateren weggestuurd en de bemanning - zonder enige vorm van eigendom, hoogstens een strafblad - niet achter slot en grendel gestopt, maar welkom geheten, met zoals het er staat: *meer dan gewone menslievendheid* – ‘filantropia’ heet dat, in de Griekse grondtekst. Op het strand leggen de eilandbewoners een vuur aan waar ze samen met de verkleumde reizigers omheen gaan zitten – en alleen de gitaar en het ‘Kumba ya my Lord’ ontbreken nog aan dit idyllische tafereel.

5.

Hoort u mij daarmee zeggen dat we alle migrantenschepen die Europa weten te bereiken, op die manier moeten verwelkomen en er dan als vanzelf een harmonieuze samenleving ontstaat? Nee, zo makkelijk is dat helaas niet. Veel migranten die voor onze poorten staan, hebben weinig tot geen opleiding en bovendien hebben ze op hun reis naar die poorten toe al de nodige trauma's opgelopen – ik zie dat dagelijks in het Wereldhuis. Dat is nogal wat mentale bagage die niet direct bevorderlijk is voor een gezellig kampvuurmoment. Twee weken terug kwam het schokkende bericht naar buiten dat er in AZC's veel meer en veel ernstigere geweldsdelicten plaatsvinden dan tot nu toe bekend was. Die cijfers blijken enigszins relatief, maar dat er dingen misgaan in AZC's en soms flink ook, is een feit waar links Nederland het liefst een beetje voor wegkijkt, terwijl rechts Nederland er garen bij spint: zie je wel – allemaal gewetenloze criminelen. Ergens in het midden ligt de waarheid, want zoals in alle groepen in de samenleving, zitten er schatten en schurken tussen. Maar daarbij dient in ieder geval 1 ding scherp aangetekend: als je mensen jaren in de wachtstand zet, zoals nu in AZC's gebeurt, dan moet je er niet raar van opkijken als ze op een bepaald moment gekke dingen gaan doen.

6.

En dat brengt me terug bij het verhaal over de schipbreuk op Malta. Na de ontvangst en drie dagen gastvrij verblijf in het huis van Publius, de landeigenaar, wordt Paulus door hem gevraagd of hij zijn zieke vader kan helpen. Paulus geeft gehoor aan die vraag en geneest hem en na hem nog vele anderen. Wil het verhaal daarmee zeggen dat Paulus over bovennatuurlijke gaven beschikte? Zo wordt het wel vaak uitgelegd, met de nadruk op de standvastigheid van Paulus' geloof. Maar volgens mij laat het verhaal vooral zien wat er kan gebeuren als mensen op een waardige manier worden behandeld – niet als een tsunami van gevaarlijke profiteurs, niet als bedreiging van de eigen identiteit, maar als mensen die misschien wel talenten in huis hebben. En als die talenten de ruimte krijgen, mensen zich kunnen ontwikkelen, dan heeft dat een letterlijk helende werking voor een samenleving.

7.

Een prachtig voorbeeld daarvan is het Zuid-Italiaanse Riace, een dorp dat langzaam bezig was te veranderen in een spookstadje, omdat alle jonge mensen er waren weggetrokken. De burgemeester, Domenico Lucano, legde zich daar echter niet bij neer en bedacht een plan. Hij besloot vluchtelingen in het dorp te verwelkomen, liet hen opleidingen volgen en richtte verenigingen op waarin lokale bewoners workshops over vergeten ambachten gaven aan de vluchtelingen. Samen renoveerden ze vervolgens straten en huizen. En dat werkte weer door: scholen heropenden, bussen gingen weer rijden, er kwam een bibliotheek en leegstaande huizen werden opnieuw bewoond. Afrikaanse moeders verzorgden de Italiaanse oudjes, die weer op hun kinderen letten en zo ontstond er op microniveau een nieuw soort samenleving.

Helaas is Lucano onder het huidige ultrarechtse beleid van Salvini gearresteerd omdat hij illegale immigratie zou bevorderen, maar het dorp in deze constructie bestaat gelukkig nog en zijn systeem staat inmiddels bekend als het Riace-model en wordt gezien als het schoolvoorbeeld van geslaagde integratie.

8.

En dat brengt me tenslotte terug bij het begin: Europa kraakt in zijn voegen zoals Pfeijffer schrijft. Het continent vergrijsst, stadscentra veranderen in pretparken voor toeristen, terwijl aan de zijkanten ervan migranten voet aan wal proberen te krijgen. De oorspronkelijke Europeaan verdwijnt - voor zover die al bestond - en politici als Thierry Baudet beschouwen dat als een ernstig probleem dat volgens hem vooral opgelost kan worden als de vrouwen zich weer wat meer op het aanrecht en hun baarmoeder zouden richten. Gelukkig wordt die boreale opborreling door weinig mensen serieus genomen, maar we moeten hoe dan ook constateren dat het rechtse geluid op vele plekken in Europa aanzwelt en xenofobie steeds ernstigere vormen aanneemt. En juist daarom kunnen de Maltesers uit het bijbelverhaal en de inwoners van Riace ons inspireren –door de ander te beschouwen als een verrijking en niet als een bedreiging. Door hem te zien, haar de ruimte te geven en samen te verkennen wat we voor elkaar kunnen betekenen. En dan ontstaat er misschien wel een stad met een school, een Rijksmuseum waar mensen heengaan, een tuin en een open huis waar vreemdelingen en bekenden zingen, liefkozen en lachen, in alle talen. Dat zal hopelijk meer dan een droom zijn...